

Поняття представника у адміністративному судочинстві

*Зубенко Володимир Сергійович*¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.03.2025	Право	342.9:347.95

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15127635>

Анотація. У статті обґрунтовано правову природу представника в адміністративному судочинстві, визначено його процесуальний статус, окреслено межі повноважень та роль у забезпеченні ефективного захисту прав і свобод особи. Досліджено генезу інституту представництва, що охоплює його історичний розвиток, трансформацію законодавчого регулювання та вплив європейської правової традиції на сучасні концепції правового закріплення представництва. Обґрунтовано взаємозв'язок між матеріальним і процесуальним представництвом, що дозволяє окреслити відмінності між цими категоріями та визначити їхній вплив на судовий процес.

Здійснено класифікацію представників, визначено особливості законного та договірної представництва, порядок оформлення повноважень, а також проаналізовано обмеження, пов'язані з адвокатською монополією. Охарактеризовано процедури підтвердження повноважень представника та їх нормативно-правове врегулювання у контексті змін процесуального законодавства. Обґрунтовано значення представництва як гарантії реалізації принципу рівності сторін у судовому процесі та забезпечення доступності правосуддя.

Розкрито вплив представництва на ефективність судового розгляду, зокрема його значення у забезпеченні належного функціонування судових процедур, оптимізації строків розгляду адміністративних справ та підвищенні рівня правової визначеності процесуальних дій. Окрему увагу зосереджено на специфіці представництва в умовах цифровізації судочинства, включаючи механізми електронного документообігу, можливості дистанційного представництва та використання цифрових інструментів для підтвердження повноважень представника.

Узагальнено результати дослідження та окреслено перспективи подальшого вдосконалення інституту представництва в адміністративному судочинстві з урахуванням сучасних викликів. Визначено необхідність балансування між адвокатською монополією та забезпеченням доступності правової допомоги, удосконалення механізмів судового контролю за діяльністю представників, а також інтеграції цифрових технологій у процесуальні процедури.

Ключові слова: представництво, адміністративне судочинство, процесуальні повноваження, адвокатська монополія, судовий розгляд, цифрове правосуддя.

¹ співробітник Національної академії Служби безпеки України, <https://orcid.org/0009-0007-9592-3391>

The concept of a representative in administrative proceedings

Abstract. The article substantiates the legal nature of representation in administrative proceedings, defines its procedural status, outlines the scope of powers, and examines its role in ensuring effective protection of individual rights and freedoms. The genesis of the institution of representation is analyzed, covering its historical development, transformation of legislative regulation, and the influence of the European legal tradition on contemporary concepts of legal representation. The interrelation between material and procedural representation is justified, allowing for the identification of differences between these categories and their impact on judicial proceedings.

A classification of representatives is conducted, specifying the features of legal and contractual representation, the procedure for granting powers, and the restrictions associated with the monopoly of legal advocacy. The procedures for confirming a representative's powers and their regulatory framework in the context of changes in procedural legislation are characterized. The significance of representation as a guarantee of the principle of equality of parties in judicial proceedings and the accessibility of justice is substantiated.

The impact of representation on the efficiency of judicial proceedings is examined, particularly its role in ensuring the proper functioning of judicial procedures, optimizing case processing time in administrative courts, and enhancing legal certainty in procedural actions. Special attention is given to the specifics of representation in the context of digitalization of the judiciary, including electronic document exchange mechanisms, remote representation possibilities, and the use of digital tools to confirm a representative's authority.

The research findings are summarized, and perspectives for further improvement of the institution of representation in administrative proceedings are outlined, considering modern challenges. The necessity of balancing legal advocacy monopoly with ensuring access to legal assistance, improving mechanisms for judicial oversight of representatives' activities, and integrating digital technologies into procedural operations is determined.

Keywords: representation, administrative proceedings, procedural powers, legal advocacy monopoly, judicial review, digital justice.

Вступ

Адміністративне судочинство є ключовим механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у публічно-правових спорах, що зумовлює необхідність належного правового регулювання процедур судового розгляду. Серед інститутів, що забезпечують ефективне функціонування адміністративного судочинства, особливе місце займає представництво, яке дозволяє реалізовувати право на судовий захист у випадках, коли особа не може або не бажає самостійно брати участь у судовому процесі.

Інститут представництва має як матеріально-правову, так і процесуальну природу, що ускладнює його доктринальне тлумачення та правозастосування. Він виконує не лише допоміжну функцію, а й виступає гарантією доступу до правосуддя, сприяючи дотриманню принципу рівності сторін у судовому процесі. Зміни в законодавстві, зокрема запровадження адвокатської монополії, розширення можливостей самопредставництва юридичних осіб та цифровізація судочинства, спричинили трансформацію цього інституту та поставили перед правозастосовною практикою низку нових викликів.

Значущість дослідження представництва в адміністративному судочинстві зумовлена не лише потребою у чіткому законодавчому врегулюванні цього інституту, а й необхідністю його адаптації до міжнародних стандартів та сучасних умов функціонування судової системи. Особливої актуальності це питання набуває у контексті розбудови демократичної правової держави та забезпечення верховенства права.

Метою цієї статті є аналіз правової природи представника в адміністративному судочинстві, особливостей його статусу, класифікації та впливу на забезпечення права на справедливий судовий розгляд.

Результати

Інститут представництва в адміністративному судочинстві формувався під впливом еволюції адміністративного процесу та суспільних уявлень про ефективний захист прав і свобод особи в публічно-правових спорах. Його виникнення та подальший розвиток були зумовлені потребою у створенні механізму, що дозволяє особам, які не можуть або не бажають самостійно здійснювати захист своїх інтересів у суді, делегувати ці повноваження компетентним представникам. Відтак, становлення цього правового інституту відображає загальні тенденції модернізації правової системи, спрямовані на забезпечення рівності сторін у судовому процесі та дотримання принципу змагальності.

Витоки адміністративного судочинства та пов'язаного з ним інституту представництва сягають правових традицій європейських держав, де поступове виокремлення адміністративного судового контролю сприяло формуванню спеціальних норм, що регламентують процесуальну участь представників. Українська правова система, інтегруючись у загальноєвропейський правовий простір, також запозичила низку підходів до правового регулювання представництва, водночас зберігаючи власні особливості, пов'язані з розвитком вітчизняного адміністративного процесуального законодавства. Упродовж останніх десятиліть удосконалення правового регулювання представництва відбувалося в контексті розбудови демократичної держави, що забезпечує ефективний судовий контроль за діяльністю суб'єктів владних повноважень.

У сучасних умовах, коли Україна перебуває в стані збройної відсічі агресії РФ, адміністративне судочинство відіграє особливо важливу роль у захисті прав і свобод громадян, які стикаються з порушеннями з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. У цьому контексті інститут представництва набуває додаткової значущості, оскільки забезпечує належне функціонування механізмів судового захисту, зокрема для військовослужбовців, переселенців та інших категорій осіб, які через об'єктивні причини потребують допомоги представників у судовому процесі. Відтак, його подальший розвиток є необхідною передумовою підвищення ефективності адміністративного судочинства та його відповідності стандартам верховенства права.

Розвиток законодавчого регулювання представництва в адміністративному процесі відображає загальну динаміку становлення адміністративного судочинства як окремої галузі правозастосування, спрямованої на забезпечення ефективного контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень. Історично адміністративні суди виникли як механізм захисту громадян від свавілля бюрократичного апарату, а сам інститут представництва формувався відповідно до необхідності гарантувати рівність сторін у таких спорах. У перших нормативно-правових актах, що регулювали адміністративний процес, представництво визначалося як допоміжний механізм, що надавав можливість стороні делегувати свої повноваження іншій особі. Однак із розвитком судової практики та поступовим ускладненням адміністративного процесу його роль значно розширилася, охоплюючи не лише процесуальну, а й правозахисну функцію.

В Україні законодавчі засади представництва в адміністративному судочинстві оформилися у системній формі з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України у 2005 році. Документ закріпив основні принципи представництва, зокрема визначив суб'єктів, що можуть діяти від імені сторін, порядок підтвердження повноважень представників, межі їхніх процесуальних прав та обов'язків. Надалі законодавчі зміни, зокрема прийняття нових редакцій КАС України та внесення змін до законів, що регулюють адвокатську діяльність, призвели до поступової трансформації цього інституту. Зокрема, запровадження адвокатської монополії на представництво у

судах, що було одним із етапів реформи, суттєво змінило правове поле, обмеживши можливості участі осіб, які не мають адвокатського статусу. Водночас це сприяло підвищенню професійного рівня представників, проте породило й певні проблеми, зокрема в контексті доступу громадян до правової допомоги.

Розвиток представництва в адміністративному судочинстві України відбувався з урахуванням європейського досвіду, що відображає загальну тенденцію гармонізації національного законодавства із правовими стандартами Європейського Союзу. Європейська правова традиція базується на принципі ефективного судового захисту прав осіб у публічно-правових відносинах, що передбачає надання можливості кожній особі обирати форму участі в судовому процесі — особисто чи через представника. Одним із ключових орієнтирів для України стало рішення Європейського суду з прав людини у справі *Golder v. the United Kingdom*, що закріпило право особи на юридичну допомогу як складову права на доступ до суду.

У більшості європейських країн модель представництва в адміністративному судочинстві розвивалася в межах континентальної правової традиції, що передбачає чітке врегулювання питань процесуального статусу представника та його повноважень. В окремих державах, таких як Німеччина та Франція, адміністративні суди мають спеціалізовані вимоги до представників, які можуть брати участь у справах проти органів влади, що забезпечує високий рівень професійності юридичної допомоги. Водночас у країнах, де збережено певну гнучкість у виборі представника, забезпечується ширший доступ громадян до судового захисту, що є важливим елементом реалізації права на справедливий суд.

Гармонізація українського законодавства із європейськими стандартами вимагає подальшого вдосконалення механізму представництва, зокрема розширення можливостей для осіб, які не мають адвокатського статусу, брати участь у справах, що не потребують складного юридичного аналізу. Крім того, в умовах цифровізації правової системи необхідно враховувати перспективи розвитку електронного представництва, що може значно спростити доступ до судового захисту для широких верств населення.

Формування поняття представника в адміністративному судочинстві є предметом тривалого теоретичного осмислення та правотворчої діяльності. Доктринальне тлумачення цього інституту ґрунтується на тому, що представник – це особа, яка здійснює процесуальні дії в межах наданих їй повноважень від імені та в інтересах іншої особи, спрямовуючи свою діяльність на захист її прав у сфері публічно-правових відносин [2].

Правова природа представництва в адміністративному судочинстві визначається його зв'язком із конституційним правом особи на правову допомогу, закріпленим у статті 59 Конституції України. Цей зв'язок виражається у процесуальній можливості фізичних та юридичних осіб залучити представника для реалізації своїх прав у суді, що відображено у положеннях Кодексу адміністративного судочинства України [1]. Представництво у цьому контексті є не лише способом реалізації суб'єктивного права, а й гарантією справедливого судового розгляду, що узгоджується із міжнародними стандартами правосуддя, зокрема практикою Європейського суду з прав людини [5].

Однією з концептуальних проблем у правовій доктрині є співвідношення процесуального та матеріального представництва. Процесуальне представництво визначається як діяльність представника, яка здійснюється в адміністративному суді та спрямована на реалізацію прав довірителя, тоді як матеріальне представництво базується на делегуванні повноважень відповідно до норм цивільного чи господарського права [6].

У наукових дослідженнях наголошується, що процесуальне представництво є автономним правовим інститутом, оскільки його основна мета – забезпечення ефективного судового захисту прав особи, яка звернулася до адміністративного суду [3].

Однак воно тісно пов'язане з матеріальним представництвом, оскільки правові підстави для представництва можуть виникати не лише з процесуального закону, а й із матеріальних правовідносин – трудових, корпоративних, договірних. У цьому контексті особливої уваги заслуговує проблема підтвердження повноважень представника, що залишається предметом дискусій як у доктрині, так і у судовій практиці [4].

Зміни в законодавстві України спричинили трансформацію концепції самопредставництва, яка традиційно розглядалася як виняток із загального правила залучення представника. Реформа 2019 року розширила можливості самопредставництва, передбачивши, що юридичні особи та суб'єкти владних повноважень можуть діяти в суді через своїх керівників чи інших уповноважених осіб без обов'язкової участі адвоката [3]. Водночас для фізичних осіб можливість самопредставництва збереглася як основний механізм участі у процесі, проте з урахуванням адвокатської монополії на представництво виникли певні обмеження, що позначилося на доступі до правосуддя [5].

Дискусійним залишається питання співвідношення самопредставництва та адвокатської монополії, оскільки чинне законодавство вимагає залучення адвоката у більшості справ, що не є справами незначної складності. Це створює додаткові бар'єри для осіб, які бажають самостійно захищати свої права, але не мають спеціальних юридичних знань [6]. Науковці підкреслюють, що хоча залучення адвоката сприяє підвищенню якості судового процесу, водночас воно не повинно обмежувати конституційне право особи на доступ до суду [4].

Еволюція правового регулювання представництва в адміністративному судочинстві та його доктринальне осмислення зумовлюють необхідність детального аналізу суб'єктного складу цього інституту. Представник у суді не є самостійною стороною спору, однак його процесуальний статус передбачає виконання визначених законодавством функцій, пов'язаних із реалізацією прав та обов'язків особи, яку він представляє. Саме тому питання класифікації представників набуває особливого значення, оскільки воно визначає правові межі їхньої діяльності, порядок надання та підтвердження повноважень, а також вплив представника на перебіг судового процесу.

Законодавча конструкція представництва в адміністративному судочинстві передбачає розмежування між законними та договірними представниками, що відображає природу їхніх повноважень і підстави для їх виникнення. Водночас розвиток адміністративного процесу супроводжується запровадженням нових механізмів представництва, таких як самопредставництво юридичних осіб і суб'єктів владних повноважень, що розширює межі цього правового інституту. Зміни у правовому регулюванні, пов'язані з обмеженням кола осіб, які можуть здійснювати представництво в суді, а також запровадженням вимог до підтвердження повноважень представників, створюють додаткові виклики для ефективного функціонування адміністративного судочинства.

Правова конструкція представництва в адміністративному судочинстві ґрунтується на розмежуванні між законними та договірними представниками, що зумовлено відмінністю у підставах виникнення представницьких повноважень, їхньому обсязі та особливостях реалізації. Законний представник діє на підставі норм матеріального права, що передбачають обов'язкову правову опіку чи захист певних категорій осіб, тоді як договірний представник набуває своїх повноважень унаслідок правочину, укладеного між ним і довірцем. Це розмежування має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки визначає різні підходи до підтвердження повноважень представника та встановлення меж його процесуальних дій.

Законне представництво в адміністративному судочинстві застосовується щодо осіб, які не мають адміністративної процесуальної дієздатності або обмежені в її реалізації, а також у випадках, коли представництво здійснюється в інтересах держави

чи суспільства. Його суб'єктами можуть бути батьки, опікуни, піклувальники, а також органи державної влади чи місцевого самоврядування, уповноважені законом представляти інтереси певних категорій осіб. Повноваження таких представників визначаються безпосередньо нормами права, а їхній обсяг не може бути змінений волевиявленням довірителя. Водночас законне представництво підлягає судовому контролю, що передбачає можливість оцінки дій представника на предмет відповідності інтересам особи, яку він представляє.

Договірне представництво ґрунтується на волевиявленні особи, яка бажає залучити представника для участі у судовому процесі, та передбачає оформлення відповідної угоди – довіреності або іншого документа, що підтверджує надані повноваження. На відміну від законного представника, договірний представник може діяти лише в межах повноважень, визначених довірителем, а їхній обсяг може бути змінений або відкликаний у будь-який момент. У цьому контексті особливу роль відіграє адвокатське представництво, що є формою договірного представництва, однак має певні обмеження та особливості, пов'язані з правовим статусом адвоката.

Впровадження адвокатської монополії на представництво у суді стало одним із ключових етапів реформування процесуального законодавства, спрямованого на підвищення професійного рівня правової допомоги та забезпечення належного захисту прав сторін. Водночас таке обмеження викликало низку дискусій щодо його впливу на доступність правосуддя, оскільки зменшило можливості для осіб самостійно обирати представника. В адміністративному судочинстві адвокатська монополія реалізується через вимогу щодо обов'язкового представництва адвокатом у справах, що не належать до категорії незначної складності, що з одного боку, гарантує професійний підхід до ведення справи, а з іншого – може ускладнювати доступ до правової допомоги для соціально незахищених верств населення.

Разом із тим, чинне законодавство передбачає винятки з адвокатської монополії, зокрема можливість самопредставництва фізичних осіб, а також самопредставництва юридичних осіб та суб'єктів владних повноважень через керівників або інших уповноважених осіб. Це свідчить про необхідність збереження балансу між вимогою до професійного представництва та забезпеченням доступності судового захисту, що є одним із ключових викликів сучасного адміністративного судочинства.

Функціонування інституту представництва в адміністративному судочинстві має не лише процедурне значення, а й безпосередньо впливає на реалізацію фундаментального права кожної особи на справедливий судовий розгляд. У демократичній правовій державі ефективний доступ до суду неможливий без забезпечення можливості залучення представника, який сприятиме належному здійсненню правосуддя, особливо у справах, що потребують глибокого розуміння правових норм та судової практики. Відтак, представництво є не просто механізмом делегування процесуальних повноважень, а важливим гарантом дотримання принципів рівності сторін, змагальності та забезпечення права на правову допомогу.

Аналізуючи сучасний стан правового регулювання представництва, варто зважати на те, що воно не лише визначає процедуру участі представників у судових процесах, а й формує загальні засади судового розгляду, включаючи питання доступності правосуддя та ефективного судового захисту. Запровадження адвокатської монополії, розширення можливостей самопредставництва та розвиток електронного судочинства створюють нові умови для реалізації цього права, водночас ставлячи перед правозастосовною практикою виклики щодо належного забезпечення балансу між професійним представництвом та доступністю судового розгляду.

Забезпечення рівності сторін у судовому процесі є одним із фундаментальних принципів адміністративного судочинства, що гарантує баланс прав та обов'язків учасників спору. Представництво відіграє ключову роль у його реалізації, оскільки

дозволяє особам, які не володіють достатніми правовими знаннями або не мають можливості самостійно здійснювати захист своїх прав, отримати кваліфіковану юридичну допомогу. Адміністративні спори, що за своєю природою мають публічно-правовий характер, нерідко відзначаються нерівністю ресурсів сторін, зокрема у випадках, коли громадянин або юридична особа оскаржує рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень. У таких ситуаціях представник стає ключовим гарантом дотримання принципу рівності сторін, оскільки забезпечує належну юридичну підтримку та формує необхідну доказову базу для захисту інтересів довірителя [3].

Відсутність представництва або неналежне здійснення представницьких функцій може призвести до ситуації, коли одна зі сторін, зокрема фізична особа, виявляється неспроможною ефективно відстоювати свої права перед адміністративним судом. Це особливо актуально у справах, що стосуються складних процедурних питань або тлумачення норм матеріального права. Представник, володіючи спеціальними знаннями та досвідом, мінімізує ризики правової невизначеності, допомагає належним чином використовувати процесуальні можливості та посилює позицію довірителя у спорі. Таким чином, інститут представництва безпосередньо впливає на ефективність судового розгляду, сприяючи його обґрунтованості, швидкості та відповідності принципу правової визначеності [2].

Важливим аспектом, що визначає сучасні тенденції розвитку представництва, є цифровізація судових процедур, яка поступово трансформує механізми доступу до правосуддя. Запровадження електронного судочинства, функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та можливість подання документів в електронній формі змінюють формат участі представників у судовому процесі. Сучасні технології дозволяють представнику дистанційно взаємодіяти з судом, здійснювати подання процесуальних документів, брати участь у судових засіданнях за допомогою відеоконференцій та оперативно отримувати інформацію щодо розгляду справи. Водночас цифровізація породжує нові виклики, зокрема необхідність вдосконалення механізмів автентифікації представника, гарантування безпеки електронного обігу документів та забезпечення рівних можливостей доступу до електронного правосуддя для всіх категорій учасників процесу [4].

Таким чином, інститут представництва в адміністративному судочинстві виконує не лише допоміжну функцію, а й забезпечує фундаментальні принципи правосуддя, сприяючи рівності сторін, ефективності судового розгляду та адаптації судової системи до викликів цифрової епохи. Його подальше вдосконалення має відбуватися з урахуванням як національних правових традицій, так і міжнародних стандартів, що гарантують доступність та справедливість судового процесу.

Висновки

Інститут представництва в адміністративному судочинстві є важливою складовою механізму забезпечення ефективного захисту прав і свобод особи у публічно-правових відносинах. Його правова природа, що поєднує матеріальні та процесуальні аспекти, відображає еволюцію судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень та водночас забезпечує рівність сторін у судовому процесі.

Аналіз генези цього інституту свідчить про його поступову адаптацію до змін у правовій системі, включаючи запровадження спеціалізованого адміністративного судочинства та гармонізацію законодавства України з європейськими стандартами. Важливу роль у розвитку представництва відіграла модернізація Кодексу адміністративного судочинства України, яка закріпила чіткі процесуальні правила для законного, договірною та адвокатського представництва, а також розширила можливості самопредставництва для юридичних осіб та суб'єктів владних повноважень.

Доктринальний аналіз свідчить про складність і багатовимірність поняття представника в адміністративному судочинстві. Відмінність між матеріальним і процесуальним представництвом зумовлює необхідність чіткого визначення меж повноважень представника, їхнього підтвердження та забезпечення ефективного контролю за його діяльністю. У цьому контексті особливої уваги потребує питання адвокатської монополії, що, з одного боку, сприяє підвищенню професійного рівня правової допомоги, а з іншого — породжує певні виклики у доступності судового захисту.

Класифікація представників у судовому процесі демонструє розмаїття правових підстав для представництва та відмінність у процесуальному статусі різних його форм. Законні представники виконують функцію захисту інтересів осіб, які не можуть самостійно реалізовувати свої права, тоді як договірне представництво базується на волевиявленні довірителя. Окрему роль відіграє адвокатське представництво, що, попри законодавчі обмеження, залишається найбільш поширеним механізмом правової допомоги у адміністративних спорах.

Розгляд представництва як елемента забезпечення права на справедливий суд дозволяє оцінити його вплив на ефективність судового розгляду та дотримання принципу рівності сторін. Представник відіграє вирішальну роль у забезпеченні балансу інтересів учасників процесу, особливо у спорах між громадянами та державними органами, що традиційно характеризуються асиметрією можливостей сторін. У цьому контексті важливою є адаптація судової системи до цифрових технологій, які відкривають нові можливості для представництва, зокрема через електронне судочинство, дистанційний розгляд справ та використання цифрових засобів комунікації.

З огляду на зазначене, подальший розвиток інституту представництва має базуватися на таких ключових засадах: забезпеченні ефективного доступу до судового захисту, удосконаленні процесуальних механізмів підтвердження повноважень представника, оптимізації адвокатської монополії та розширенні можливостей використання цифрових технологій у судових процедурах. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами має стати орієнтиром у формуванні сучасної концепції представництва, яка відповідатиме викликам сьогодення та сприятиме утвердженню верховенства права.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
2. Джафарова М. В. Представництво в адміністративному судочинстві України / М. В. Джафарова // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 115–120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10dmvacu.pdf>
3. Будзан, Л. Д. (2024). Теоретико-правові та практичні проблеми представництва інтересів юридичних осіб в адміністративному процесі. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права*, (5), 9–15.
4. Славінська І. В., Ізбаш К. С. Представництво в адміністративному судочинстві // *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2019. – № 6. http://www.lsej.org.ua/6_2019/73.pdf
5. Вельков, А. (2024). Поняття, види та сутність представництва громадянина та держави в адміністративному суді. *Law. State. Technology*, (3), 47–51.
6. Погребняк, М. (2018). Особливості юридичної конструкції та суті правовідносин представництва в адміністративному судочинстві:

- компаративістський аспект. *Підприємництво, господарство і право*, (2), 108-114.
7. Михайлов, О. М. (2015). *Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні*. <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/c2109838-5aa3-49f9-a641-fb37992ff3b9/download>